

Nedolžen!

Spisal Josip Stritar.

Osobe:

Andrej Gruden,
Ana, } otroka njegova.
Lipe, }

Jurij Salar.
Marko, sin njegov.
Dr. Koren.

I. prizor.

Ana. Lipe.

Ana. Jutri torej! — Ali pa še danes; zdaj mi je že vse v en kúp. Da bi ga šla prosit, naj še malo potrpi? Ne! saj bi nič ne opravila; in ko bi se tudi omečiti dal, kaj pomaga? prej ali slej mora vender le biti. — Če človek pomisli, koliko časa je? Saj menda še ne prav pet let. Kako je bilo takrat! Grudnova hiša prva v vasi. Če je kdo česa potreboval, pomoči v potrebi ali pa tudi samo dobrega sveta, kam je prišel? H Grudnovim! Dobro se spominjam, dasi sem bila še mlada, kako je vse čislalo in spoštovalo našega očeta; njegova beseda je povsodi veljala. In ranjka mati, Bog jim daj dobro! Grudnova mati, mati župánja! toliko, da niso klobukov snemali ali klanjali se pred njo; in bili bi, ko bi bila taka navada pri kmetih. In jaz, ali se nisem šopirila, kakor mala princesinja! In ko bi mi bil hotel kdo vaških otrok roko poljubiti, ne vem, če bi se bila kaj posebno branila. — — In zdaj! kakor strela z jasnega zadela je nesreča, in kaka nesreča! našo hišo, in vse je izpremenjeno! Uboga mati, vi ste prenašali trud in skrbi, in kar je še teže, sramoto, da ste se napósled zgrudili in obležali pod bremenom. Zdaj sva sama. Sorodniki naši naju ne poznajo, vse se naju ogiblje. Ljubi naš sosed je sčasoma vse lepo náse spravil, zdaj je vse njegovo; kako? — tega prav ne vem, ali gotovo po pravici, vsaj po pisani pravici. In zdaj méni, da naju je že dovolj dolgo trpel v — svoji hiši. Umakniva se mu torej, ker potrebuje toliko prostora.

Lipe (pride). Dober dan, Ančika!

Ana. Dober dan. Zakaj tako pozno? In kako si zaripljen? Kaj je bilo pa zopet?

Lipe. Lahko bi se kaj zlagal, pa se nočem. Rajši povem vse, kakor je bilo. Ko smo šli iz šole, — jaz sem šel, se ve da, sam, kakor vselej, — kar pride sosedov Fran za menoj, pa me začne zopet dražiti: da bom moral zdaj od hiše do hiše, s krivo palico v roki, in z malho na rami kakor Slemenski Grbec. In začel ga je norčavo posnemati in oponašati. Jaz sem molčal in šel mirno svoj pot. Ko je videl, da nič ne opravi, začne zopet z našim očetom. Meni je šinila kri v lice, vender stisnil sem zobe in miren bil; spominjal sem se tvojih nauk. Kar ti zgaga potegne kos vrvi iz žepa, menda jo je bil nalašč zato s seboj vzela, ter si jo dene okrog vratú, saj veš, kaj je hotel. Mene pa jeza zgrabi, nádenj planem, treščim ga ob tla, pokleknem mu na prsi — sam Bog, da nisem imel kakkega noža pri sebi — nesreča bi se bila zgodila! Na to pritekó še drugi ter me obsujejo kakor osé. Jaz pa zgrabim neko poleno, ali kaj je bilo, ter začnem mahati okrog sebe po njih, kamor je priletelo. Ko jih je nekaj ležalo, nekaj razkropilo se, šel sem mirno domov. Tako je bilo; prav ali ne prav, za to se ne menim; jaz ne morem drugače, in ko bi bil tudi katerega ubil, očeta naj mi v miru pusté, ubozega očeta, ki so ga tako po krivem obsodili!

Ana. Po krivem!

Lipe. Káj? Ali morebiti ti ne verjameš, da so naš oče po krivem obsojeni?

Ana. Da bi le res bilo; človek bi imel vsaj tó tolažbo. Saj jaz bi tudi rada verjela, in morebiti tudi verjamem na dnu srca, da so nedolžni, ali pomisli, cesarske sodnije —

Lipe. Kaj cesarske sodnije! Meni vse to nič! Jaz pa pravim, in prepričan sem in vem, da naš oče niso mogli in ne morejo kaj takega storiti, ker ne morejo; in naj ves svet pravi, kar hoče.

Ana. O saj jaz tudi tako mislim; ták mož! —

Lipe. In jaz pravim, da bo resnica še na dan prišla, če je le še kaj pravice na svetu! Samo treba je, da se kaj stori. Le čakaj, jaz se bom pridno učil, da bom za advokata, in potem ne bom miroval, da se pravica izkaže, če že ne prej.

Ana. Bog ne daj, da bi morali naš ubogi oče tako dolgo čakati! Morebiti se pa še prej kako čudo zgodi. Pravo čudo bi moralo biti.

Lipe. Naš oče ubijalec, morilec, razbojnik! Kar pogledati jih, pa bo človek precej videl, da to ne more biti. — Bog vé, kakšni so zdaj! toliko časa jih nisem že videl! Kako rad bi jih obiskal,

ko bi ne bilo tako strašno daleč, kakor pravijo. Pa tudi ne vem, če se smé. Ali bi me pač še poznali? Vzrasel sem precej od tistega časa. Jaz bi jih takoj spoznal, ko bi jih videl; saj so mi vedno pred očmi; posebno pa po noči jih vidim v sanjah.

Ana. Prosim te, pústi táko govorjenje; še teže mi je pri srci, ko te tako slišim. Pojdi ven na vrt, in počni karkoli. Jaz moram tu nekaj pospraviti. (Lipe izide.)

Ana. Sirota še ne ve, kaj naju čaka; le prehitro bo zvedel. Kdo gré?

II. prizor.

Ana. Marko.

Ana. Kaj pa ti tukaj?

Marko. Zakaj tako neprijazno, Ana?

Ana. Tako? prijazna naj bodem tudi še, ko se tako z nami dela!

Marko. Ti imaš pač našega očeta v mislih.

Ana. Vašega očeta, tebe, ves svet!

Marko. Očeta ne bom zagovarjal; ali tožiti in dolžiti jih tudi ne smem; moj oče so. Ko bi šlo po mojem, bilo bi pač vse drugače.

Ana. Kaj bi torej rad? Povej hitro. Če si prišel milovat me s tem pobitim obrazom, s tem klavernim glasom, vedi, da jaz ne maram milovanja, nobenega, najmenj pa tvojega.

Marko. Ana! če tako z menoj govoriš, po tem pa res ne vem, kaj bi rekel, kako bi začel.

Ana. Najbolje torej, da kar tako greš. Jaz nimam časa.

Marko. Ana! Ne bodi tako trda, tako neusmiljena z menoj.

Ana. Zdaj sem pa jaz trda, neusmiljena, ha, ha!

Marko. Drugi s teboj, ti pa z menoj. Ali kaj morem jaz za druge, tudi za svojega očeta! Ko bi me poznala, Ana, ko bi mi mogla v srce pogledati, ne govorila bi takó!

Ana. Kaj pravega bi videla. — Ali si mož? Hlače nosiš, in dolg si tudi dovolj. Govôri torej moško!

Marko. Tako pa tako! Zdaj si mi jezik razvezala. Torej: Očetu ne morem braniti, da delajo, kar hočejo; prigovarjanje, prošnje — vse to ne pomaga nič. Kar pa morem, to hočem storiti. Glej, Ana, vzemi to le: vse pošteno pridelano in prihranjeno. Od očeta ne dobim božjaka, kakor drugi mladi ljudje, tudi ubožnejši. Tega mi pa vendar ne morejo braniti, da bi si česa ne pridelal in prislužil,

sosebno z zimskim delom. Ko bi se kaj menila záme, kakor se ne, vedela bi, da jaz ne zahajam v krčme in na plesišča; da ne pijančujem in igram, kakor je sploh navada. Zato ti pa morem zdaj nekoliko pomoči, če hočeš biti tako dobra in to vzeti. Mnogo ni, a za prvo silo bo že, záte in za tvojega brata. Ana! Nikoli te nisem še ničesa prosil, zdaj pa te prosim: stori mi to veselje in spravi to malost. Prav hvaležen ti bom.

Ana. Miloščino torej si mi prišel delit?

Marko. Ne govori vender tako, Ana!

Ana. Bog ne daj, da bi se pregrešila, saj pravijo, da se človek tako hitro pregreši; kdo vé, kaj naju še čaka, mene in brata mojega! Tudi človek v mojem stanji ni da bi bil kaj posebno prevzeten, ali vender pravim: Za zdaj še ne potrebujem miloščine od nikogar, najmenj pa take, katera bi mi prišla iz našega soseda hiše.

Marko. Zakaj še vedno tako osorno, Ana?

Ana. Dokler imam še zdravi roki, greh bi bilo živeti ob tuji milosti.

Marko. Če že záse nočeš, ali ne potrebuješ, pa vzemi za svojega brata. To vender ne more biti nič sramotnega.

Ana. Tudi zanj bom skrbela, dokler mi Bog zdravje dá.

Marko. Torej v resnici nočeš?

Ana. V resnici nočem.

Marko. Ali če pa že nočeš tako, pa vsaj na pósito vzemi; vrnila mi bodeš, kadar bodeš mogla.

Ana. Pošten človek jemlje na pósito samo, kadar ve, da bode mogel kedaj vrniti. Hvala lepa za tvojo blagodušnost. In zdaj — z Bogom! Če se ne bodeva več videla —, zdrav ostani!

Marko. Torej se ne daš omečiti?

Ana. Jaz sem tako že premehka! Z Bogom! (Marko mošnjo na mizi pustivši počasi odhaja.)

Ana (zagledavši mošnjo). A kaj pa to? Ali ti nisem dejala, da ne maram ne tebe, ne tvojega denarja. Ná! (Vrže mu mošnjo pred noge.)

Marko (čez nekaj časa). Tega — nisem — zaslužil. (Pobere mošnjo ter hoče oditi.)

Ana (ga prime za roko). Tako pa zopet ni treba hoditi!

Marko (skoro jokajoč). Prav tako, prav se mi godi; kaj mi je pa bilo sila srce navezavati na dekle, ki me še pogleda ne, ki

nima srca; ali pa sem jej preslab! Jaz pa le njo, le njo, kakor bi ne bilo nobene druge na svetu, ali bi me pa ne hotela druga nobena. In vender: izberem si, katero hočem. Dà, le posmehuj se mi zaničljivo! prav ponujajo se mi. Vem, da ni lepo tako govoriti; vem, da moški samega sebe smeši, ko se tako ponaša. Ali zdaj mi je že vse v en kúp. Tako, zdaj ko sem se še do dobrega osmešil, zdaj grem. Z Bogom!

Ana. Marko!

Marko. Z Bogom!

Ana. Ali res?

Marko. Le sem poglej! (Na oči pokaže.) Kaj méniš, da to moškemu tako hitro priteče v oči?

Ana (obriše si skrivaj oči; potem mu roko podá). Če je pa tako, potem pa še tem hitreje: z Bogom!

Marko. Kaj to, Ana? Zakaj si me vprašala: Ali res? Zdaj me pa zopet tako trdo goniš od sebe? Neumnež; skoro sem bil že začel misliti in upati.

Ana. Ne misli in ne upaj nič ter hodi z Bogom.

Marko. Ana!

Ana. Marko! (Objame ga nagloma.)

Marko. Ti torej tudi?

Ana. Kakor vidiš!

Marko. Od kdaj?

Ana. O Bog vé, od kdaj! In ti?

Marko. To bi bilo težko povedati.

Ana. A videti ni bilo nič.

Marko. Prav nič?

Ana (šaljivo). Nekaj malega pač menda. A kdó bi si bil mogel kaj takega misliti! Izpregovoril nisi nikoli take besede.

Marko. Kako bi se bil pa upal! Ti nisi, kakor druga dekleta. Tako strašno moška si, in stopaš, kakor kraljica. In če pogledaš koga, to je, kakor bi hotela reči: Kaj pa ti? poberi se mi s poti!

Ana. Lepo me popisuješ! In táko žensko si mogel rad imeti?

Marko. Morda ravno zato, ker si taka, vsa drugačna, nego so druge. Toda, kaj bi ugibal, zakaj te rad imam. Rad nad vse na svetu, in brez tebe ne morem živeti. (Hoče jo zopet objeti.)

Ana. Ne tako naglo, za zdaj dovolj.

Marko. O ko bi ti mene tako rada imela! —

Ana. Kaj ti veš!

Marko. Ali pokazala mi pa nisi nikoli, da me le količkaj rada imaš. Ravno nasprotno! Človek bi bil sodil, da me kar sovražiš.

Ana. In ko bi bilo ravno to znamenje, da te rada imam? Moški ste kaj malo bistrogledi! — Ali veš, tisto je pa že res, kar si rekel, da se ti dekleta kar ponujajo. Velikokrat sem to videla in v srce me je bolelo. Dejala sem sama pri sebi: Naposled ga bode vender ta ali ona ujela. — Toda, kaj delam? Vse to so vender le sanje; lepe sanje, a vender sanje. Iz najine ljubezni, Marko, ne more nič biti. Bog mi greh odpusti, da sem se za malo časa izpozabila.

Marko. Kaj praviš? Zakaj ne, Ana?

Ana. Ti še vprašaš? Kdo sem pa jaz?

Marko. Ti si najlepše, najljubeznjivejše dekle na svetu; ali to ni dovolj?

Ana. Ubijalčeva hči, razbojnikova — —

Marko Ana!

Ana. Človeka hči, ki je po noči s sejma gredé, svojega tovariša, ki se je ž njim peljal, ubil in mu denar pobral — — —! O Bog! o Bog!

Marko. Ana, ker si že začela: Ko bi bilo vse to tudi res, žalostno, prežalostno; ali kaj bi morala ti trpeti za svojega očeta greh!

Ana. Ali ljudje so že taki!

Marko. Če so ljudje taki, jaz pa nisem tak. Vender, veš, Ana, jaz sem prepričan, kakor more le človek prepričan biti kake reči, da so vaš oče nedolžni, da so po krivem obsojeni.

Ana. Ali pomisli, vse priča zoper nje: nož — —

Marko. Mólči, vse vém; vender so nedolžni!

Ana. Marko, za samo to besedo sem ti hvaležna, o kako sem ti hvaležna!

Marko. Zdaj pa govoriva, kaj nama je najprej začeti.

III. prizor.

Jurij, Salar, prejšnja.

Jurij. Kje je tisti — Há, kaj pa to? Jazbeca sem iskal, pa medveda našel. Ta pa ni slaba! Kaj je tebe sem prineslo, govori!

Marko. Če sem prišel poslovit se od naše uboge sosede, ki mora zapustiti svojo domačijo, menim, da nisem nič napačnega storil.

Jurij. To je nekako tako zavito, kakor da bi meni kaj očital.

Marko. Jaz vam ničesar ne očitam, oče, svojo misel pa sem vam že večkrat povedal.

Jurij. Jaz nič ne potrebujem tvojih mislij.

Marko. Ali dobro bi pa bilo vender, ko bi me časi poslušali, posebno pa tukaj.

Jurij. Jaz tebe poslušal! Glej, glej paglavca, kaj si domišlja srakoper mladi! Zdaj pa glej, da se izgubiš, če ne, bo druga pela!

Marko. Oče, pomislite, da imam že svojih dvajset let. Če hočete, da grem, recite mi drugače, pa pojdem.

Jurij. Tako? ti boš mene učilo, kako naj govorim? Kdo pa si ti?

Marko. Vaš sin sem, a ne več otrok.

Jurij. Moj sin si torej, to še veš; torej le hitro, če ne bo ta le govorila, ki sem jo sicer za družega prinesel, a zate bo tudi še dobra.

Marko. Rekel sem vam že, oče, da tako ne smete govoriti z menoj, če hočete, da Vas slušam.

Jurij. Koliko te pa je? Čakaj, takoj se bode videlo.

Marko. Oče, storite mi, kar hočete, tepsti pa se ne dam, nikomur, tudi vam ne!

Jurij. Raca na vodi! Kako se repenči! Žabica mi preti, kali? Kaj mi pa boš, če te? Ali se upaš udariti svojega očeta?

Marko. Ne, tega ne!

Jurij. Kaj pa boš, sirota? Povej, povej, prav radoveden sem. Tekel boš, tekel!

Marko. Tudi tekel ne bom. Ali če že hočete, da vam povem: za roke bi vas prijel, to se menda vender le smé brez greha, pa držal vas, da bi se ganiti ne mogli. Kakor sem že rekel, tepsti se ne dam, zlasti pa ne v pričo svojega dekleta!

Jurij. Tvojega dekleta! kdo pa je tvoje dekle?

Marko. Ta le, ki tu na klopi sedi, pa gleda in posluša, kako oče ravna s svojim sinom; in tudi sin se ne vede lepo z očetom, vem, ali jaz nisem kriv.

Jurij. Ali sem prav slišal? ta je tvoje dekle?

Marko. Kaj je to tako čudnega?

Jurij. In kaj boš s tem svojim dekletom?

Marko. Žena moja bo, če bo božja volja.

Jurij. Kaj? ta?

Marko. Ana, mirna bodi, pa tu ostani, zdaj je treba, da se stvar na čisto dene.

Jurij. Ta da bi se kdaj šopirila po naši pošteni hiši!

Marko. Kaj pošteni hiši? ali ona morda ni poštena?

Jurij. Nu, nu! Ali samo ženitovanje bo čudno. Očeta ne bo nobenega blizu, dasi sta še oba živa. Da bi jaz prišel, tega, menim, še sam ne boš zahteval; kar je preveč, to je preveč. On pa — da bi ga vama na štiriindvajset ur posodili, ne verjamem; morebiti v železji!

Marko (kvišku plane). Oče!

Ana. Marko! Ne pregreši se!

Marko. Hvala, Ana! Že sem zopet miren. Oče, morebiti pa, da se vse še prenaredi.

Jurij. Da danes ali jutri jaz ležem in ne vstanem več; to verjamem, da bi vama bilo po volji. Ali tega veselja vama ne mislim napraviti še tako hitro.

IV. prizor.

Prejšnji, Lipe.

Jurij. Ravno prav si mi prišlo zdaj v pest, ti zgaga! Ti si zgodaj začelo. Prav pravijo: Jabolko ne pade daleč od debla. Le tako lepo za očetom!

Marko. Za voljo božjo, kaj pa je storil, oče?

Jurij. Tiho ti, s teboj ne govorim. Jaz ti bom pokazal, našega Franeta tako pretepati in nabijati, da se je privlekel ves krvav domov. Ali si ga, ali ga nisi?

Lipe. Res sem ga, in še ga bom, kadar bo zopet tako govoril o našem ubozem očetu.

Jurij. Glej, glej spake! To ima vendar še dobrega, da vsaj ne taji, kakor njegov oče; zato bo pa sodba tolikanj krajša.

Lipe. Oče niso mogli reči, dà, ker ni bilo res, ker so bili nedolžni.

Jurij. Tako? nedolžen je bil tvoj oče? to zdaj prvič slišim. Če ti praviš, bo pa že res. Kakor si ti razsodil, tako bo, ti Danijel modri, kosorepi! Porotni možje, sami poštenjaki, jaz sem bil tudi med njimi, kaj ti vedó!

Lipe. Vsi so se motili, vi tudi. Recite, kar hočete, naš oče so po krivem obsojeni!

Jurij. Ti pa vsaj nisi po krivem. Čakaj, prikazen, vse kosti ti polomim. (Ana stopi pred Lipeta.) Bom pa še tebe!

Lipe. Ubijte naju oba, potem boste mir imeli. Nikogar ne bo, da bi vam očital.

Jurij. Kaj očital?

Lipe. Kako ste vse, kar je bilo našega, lepo s časom naše spravili.

Jurij. Kaj? naše spravil! Vse pošteno kupljeno, s poštenim denarjem plačano. Kdo mi more kaj?

Lipe. Jaz vam zdaj res družega ne morem, nego reči, kar sem vam rekel; pozneje bomo pa že še videli, če Bog dá.

Jurij. Čakaj, srakoper, da ti sapo zaprem!

Marko. Oče, pustite ga, za svojega očeta se poteza, ali to ni lepo?

Jurij. Ti pa se potezaš za svojega mladega svaka, to je tudi lepo, kaj ne? Lepa rodbina to!

Marko. V pričo mene vaša palica ne bo zadela tega otroka, ki je že dovolj nesrečen. Če že nimate toliko usmiljenja s tema sirotama, da bi ju ne preganjali iz očetove hiše, vsaj pretepati ju ne! Oče, glejte, da se ne pregrešite; prosim vas, pojdite mirno domov. (Za roko ga odvede iz sobe.)

Lipe. Pa naj bi me bil; jaz bi bil na očeta mislil, pa nič bi me ne bilo bolelo. Zakaj mi nisi pustila? Še marsikaj bi mu bil povedal. S kravama je prej vozil, zdaj pa ima dva lepa konja! Lahko je bilo kupovati na dražbi, kaj meniš, da ne vem, ko ni bilo družega nikogar blizu, ker jih je bilo sram. Ali na duši naj mu gori vse, kar ima našega.

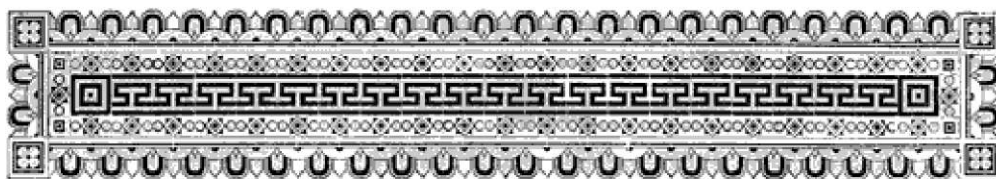
Ana. Ne govóri tako pregrešno, da te šiba božja ne zadene.

Lipe. Saj me je pač že dovolj zadela. Česa pa naj se še bojim?

Ana. Pojdi, zapustiva ta nesrečni kraj ter pojdiva kamor koli!

(Konec prih.)

Nedolžen!

Spisal Josip Stritar.

(Dalje.)

V. prizor.

Andrej.

Andrej (ves zarasten in zanemarjen, oziraje se po izbi). Nikogar doma! — Nihče me ni videl. A kdo bi me bil pa tudi poznal; lastna mati ne, ko bi še živela. Otrok bi se me bal, ko bi me videl, in pes bi lajal v mé. — — Nikogar doma! Domá, praviš. Ali pa veš, da so tudi še vsi živi? — Tu je nekaj ženske obleke; mlajše ženske, kakor je podoba. Je li pač Anino? — Tu pod klopjo so čevlji — hudo zdelani! Lipe bi že utegnil biti zdaj tako velik. (Pogleda v stransko izbo.) Vse golo! — Samo dve postelji! Nič, kar bi utegnili biti njeno! Kamor pogledam, vse kaže, da je siromaštvo tu doma. A tega se mi je bilo nadejati. Da bi bili le vsaj še vsi živi; potem bi se vender še kako. — Lačen sem káli; truden pa gotovo. Zdaj si vsaj lahko na svojem odpočijem. Na polji bodo pač. Dokler se ne vrnejo, sedem malo sem za mizo. To menda vender smem. (Sede, roke na mizo položi, glavo na roke nasloni ter zaspi.)

VI. prizor.

Lipe, Andrej

Lipe. Kdo je pa to? Kak berač; od truda je pač zaspal. Naj spi. Vender težko, da bi bil berač, prekrepak se mi vidi, in star tudi ni še dovolj, dasi ima sive lasé in brado. Tako dolge brade nisem še videl; dopod mize mu molí. Kako je zanemarjen! Človek bi se ga skoro bal. Ali kaj napačnega vender ne bo, drugače bi ne spal tu tako mirno. Kako zdihuje! Gotovo se mu kaj hudega sanja. Jaz vem, kaj so hude sanje, dosti sem jih že imel. — —

Kako žalostno je pri nas! Ali bi kaj bral? Tista povest o egiptovskem Jožefu je še vender najlepše branje; nikoli je ne morem brati, da bi mi solze ne prišle v oči (Ko jemlje knjigo s police, pade nekaj na tla.)

Andrej (zbudivši se, ogleduje Lipeta, ki je stvar pobral ter jo na polico deva ter govori zase). Ta bi že mogel biti Lipe; čeden deček!

Lipe. Ropot vas je vzbudil, mož; trudni ste pač, ker ste tako zaspali.

Andrej (z izpremenjenim glasom). Kaj pa, da sem truden. Nikogar ni bilo, pa sem za mizo sedel ter malo zadremal. Saj to se bo vender le smelo.

Lipe. O kdó vam bo branil! Pri nas ni navada, da bi koga od hiše gonili.

Andrej. Kako se pa pravi pri tej hiši?

Lipe. Pri županovih, ali pa pri Grudnovih.

Andrej. Kako je pa tebi ime?

Lipe. Filip, Lipe mi pravijo po navadi. Vi pač niste iz tega kraja, ker ne poznate naše hiše.

Andrej. Kaj pa da, od daleč sem prišel. — Žejen sem, ali bi se dobilo malo vode?

Lipe. Takoj je prinesem. (Izide.)

Andrej. Dober deček je videti in prijazen. Ali vse kaže, da se mu ne godi dobro. O moja lepa domačija!

Lipe. Náte in pijte; voda je hladna, iz studenca sem jo zajél. Gotovo bi radi tudi kaj prigriznili — ali — ne vém, kje je kaj, — sestre moje ni doma.

Andrej. Kaj pa — oče in mati?

Lipe. Očeta — tudi ni doma.

Andrej. Kje pa so?

Lipe. Daleč — tam v mestu.

Andrej. Kdaj pa pridejo?

Lipe. Ne vém, kdaj.

Andrej. In mati?

Lipe. Matere — nimamo več!

Andrej. Kaj praviš, ali so umrli?

Lipe. O že dolgo! Več časa so ležali in dosti so pretrpeli.

Andrej. Uboga žena!

Lipe. Gineni ste, kakor kaže; ali ste jih morebiti poznali?

Andrej. O dobro!

Lipe. Potem nam pa niste vender tako tuji.

Andrej. Kje je pa Ančika?

Lipe. Sestri pa še ime veste! Na vrtu je, kali. Skoro pride.

Andrej. Kako se pa vam godi?

Lipe. O, nekdam se nam je kaj dobro godilo; ali odkar so oče —

Andrej. Zaprti? —

Lipe. Kaj, vi veste?

Andrej. Kaj bi ne vedel? Saj se je govorilo daleč okrog, kako je Gruden svojega tovariša s sejma gredé ubil in mu denar pobral.

Lipe. Ali vi tudi verjamete, da je res?

Andrej. Ti ne?

Lipe. O jaz vem, da naš oče niso ubijalec.

Andrej. Kako se pa todi govori? Kaj pravijo ljudje?

Lipe. Jedni tako, drugi tako. Vi ne veste kaj nam je pretrpeti od hudobnih ljudij! Zlasti naš sosed Salar, temu je vse to pravo veselje.

Andrej. To ti rad verjamem, ta me — ta ga že od nekdam ni mogel videti — Grudna.

Lipe. Prav kakor bi čakal naše nesreče — ko so odvedli našega očeta, začel je delati in delati, da je s časom vse náse potegnul. In zdaj se mu moramo celó iz hiše umakniti. Pravi, da je potrebuje. Ni čudo, če mu je potreba več prostora, ker se je tako odebelil.

Andrej. To tudi!

Lipe. Vi ste videti dober mož, ker nam kažete táko usmiljenje, dasi smo vam čisto tuji.

Andrej. Povej mi, Lipe, ali bi ti rad videl svojega očeta?

Lipe. O kako rad!

Andrej. Ali bi se ne sramoval pred ljudmi — takega očeta?

Lipe. Kaj pravite, sramoval! Po sredi trga, v vsako družbo, bodi še tako imenitna, šel bi ž njimi in še kako vesel in ponosen bi bil, da jih le zopet imam!

Andrej. Ali hočeš, da ti ga pokažem?

Lipe. Kako mi jih boste pokazali, ker so tako daleč od tod?

Andrej. Poglej sem! (Z navadnim glasom.) Lipe, ali me več ne poznaš?

Lipe. Káj? — ali res? — vi naš oče? O kaj pa da ste! In jaz sem bil tako neumen, da vas nisem precej poznal. O oče, oče! Kako sem vas vesel! Kar plesal, pa ukal bi od samega veselja!

Andrej. Ti si pridno dete, Bog ti daj dobro!

VII. prizor.

Ana, prejšnja.

Ana. Kaj ti pa je, da tako razgrajaš? prava sila ti je!

Lipe. Kako bi pa ne! Sem le poglej Ančika, ali veš, kdo je to? Nu, ali poznaš tega moža?

Andrej. Ančika, ali ne poznaš več svojega očeta?

Ana. Oče, vi? O Bogu bodi hvala, da vas zopet vidim!

Andrej. Žalostno se vidimo zopet!

Lipe. Kaj žalostno! Jaz sem pa vesel; vse bo še dobro, da so le oče zopet tukaj!

Ana. Uboga mati!

Andrej. Vse vem!

Ana. Kako bi se bili veselili! O da niso tega doživeli! Preveč so pretrpeli, sirota!

Lipe. Ti pa zmerom tako žalostno govoriš. Saj bo še čas za tisto; zdaj bodimo veseli. (Ob mizo udari.) Jaz bi kar za vino dal, — ko bi le kaj imel.

Andrej. Tega me pa nobeno ne vpraša, otroka, kako sem prišel iz ječe.

Ana. Res, oče, ali ste morebiti —

Andrej. Ušel, meniš, kaj ne?

Lipe. In če ste ušli, oče, nič se ne bojte; skrili vas bodemo in branili, ako treba, da vas ne dobé zopet v pest.

Andrej. Tega ne bo treba.

Ana. Ali ste morebiti pomiloščeni?

Andrej. Tudi tega ne. Nič milosti ni bilo treba, po pravici so me izpustili, ker so me morali izpustiti.

Ana. Ali bi bilo mogoče? Vaša nedolžnost se je razodela?

Andrej. Dà, otroka moja, nedolžnost moja je prišla na dan; pozno res, strašno pozno, ali prišla je vendar na dan. Za nedolžnega sem spoznan.

Lipe. O, o, o! kaj sem rekel, vidiš Ančika!

Andrej. Neki rokovnjač, ki je bil zaradi tatvine obsojen v ječi, spoznal je na smrtni postelji, da je ubil Hostnika in denar mu pobral. Vse se je odkrilo in pojasnilo; pokazalo se je, da je vse res, kar sem jim trdil pred sodbo. A niso mi verjeli, ker je res po nesreči vse pričalo zoper mene. Pokazalo se je — toda pustimo rajši za zdaj té žalostne spomine; prav pravi Lipe, veseli bodimo, kolikor

moremo biti veseli. Nedolžen sem torej, to zdaj lahko izpričam. Črno na belo so mi potrdili, da sem nedolžen, da sem po krivem obsojen. Tu je moje izpričalo, ki sem je dobil —

Lipe. Od cesarja?

Andrej. Če tudi ne od cesarja, pa od tistih, ki sodijo v njegovem imenu.

Lipe. Dajte, pokažite, oče!

Andrej. Po nemško je pisano, kakor je pri nas že tako navada. S težka sem jih izprosil, da so mi stvar poslovenili; menda je malo bolj na kratko povedano.

Lipe. Oj ti preljubo pisemce, naj te poljubim. (Prebravši.) O káko lepo branje! to je še nad povest o egiptovskem Jožefu; dà, ljubše mi je nego vse sveto pismo stare in nove zaveze!

Andrej. Lepo pismo, dà, ž njim grem lahko po vsem svetu — kruha prosit!

Ana. Daj, da je tudi jaz preberem.

Lipe. Ná, le hitro, potlej grem pa ž njim po vsej vasi; vsak človek je mora brati; kdor ne zna brati, njemu je bom pa jaz bral, kakor se bere evangelj na prižnici. Najprej pa ga pod nos potaknem našemu ljubemu sosedu Salarju, da bo videl, kaj in kako. — Tako, zdaj pa le hitro!

Andrej. Počakaj malo. Prej si rekel v svojem veselji, da bi rad dal za vino, ko bi imel. Ná, tu imaš, pa prinesi ga polič, naj bo že vsega konec. Pridno sem delal v zaporu, — lenuh nisem bil nikoli v svojem življenji — in kar sem prislužil in prihranil, dali so mi na pot. Tu je zdaj vse naše premoženje! (Lipe izide.)

Ana. Ubogi oče!

Andrej. Povej mi kaj o materi.

Ana. O sv. Martinu bo dve leti, kar so umrli. Trudili so se in ubijali sirotá, da bi ohranili vse tako, kakor ste vi zapustili. Ali ženska je le ženska, bodi še tako dobra gospodinja!

Andrej. Verjamem, gospodinja in gospodar, to je dvoje.

Ana. Vse je šlo narobe. Zraven tega pa še pomislite žalost in — saj veste kakšen je svet!

Andrej. Trpela je za svojega moža. Taki ženi sme vsak reči in storiti, kar hoče.

Ana. Človek bi mislil, da imajo ljudje s tako nesrečnimi posebno usmiljenje, da jim pomagajo, kjer morejo.

Andrej. Tako človek misli, dokler sveta ne pozna.

Ana. Sosebno naš sosed Salar ni lepo ravnal z nami. Delal se je, kakor da bi nam bil posebno prijatelj; kar ponujal nam je svoj svet in svojo pomoč, tako da smo se prav čudili. Ali svet njegov ni bil dober. —

Andrej. Zanj pač!

Ana. In pomoč njegova je bila draga. Kadar nam je kaj malega posodil v sili, narastel je vselej s časom dolg, tako da ga nismo mogli plačati o pravem času. Čakal je, ali zopet ne zastonj. In kadar je nam bilo najteže plačati, prišel je terjat, češ, da zdaj nikakor dalje čakati ne more. In tako je bilo treba prodajati, in kupec je bil vedno on.

Andrej. Pijavka!

Ana. A najhuje nas je zadela bolezen materina. Dolgo časa so bolehal in premagovali se, napósled so morali vender v posteljo, in ležali so skoro leto dnij. Ves ta čas je prišel vsak dan zdravnik v hišo, dasi so se mati branili, a jaz nisem hotela drugače. Sploh sem storila, kar sem mogla; gledala nisem na denar.

Andrej. Prav tako; za mater ne sme biti otroku nič predrago.

Ana. A vse zastonj, ni jim bilo pomoči na tem svetu. Kako so želeli videti vas še jedenkrat! Ni jim bilo dano. Ali umrli so vsaj v trdnem prepričanju, da ste nedolžni.

Andrej (čez nekaj časa). Kdó je bil vama za varuha dan?

Ana. Blatnikov ujec.

Andrej. Ta se ve da ni pravi mož. Dobra duša, ali kaj hoče ta takim ljudém, kakeršen je Salar! Vse je torej pod nič!

Ana. Zdaj moramo iz hiše!

Andrej. Vse bo treba torej od konca začeti, v teh letih! Vojaku se šteje leto, ko je na vojski bil, za dvé leti; za koliko naj se šteje leto v ječi prebito, in to poštenemu možu, ki ni nikoli nikomur krivice storil, kar je črnega za nohtom!

(Konec prihodnjič.)

Nevošljivi Tržačani pa niso hoteli v svoji okolici družega sejma trpeti. Zato so se l. 1541. vzdignili in prihrumeli k Sv. Ivanu ravno na tržni dan; razkropili so prodajalce in kupovalce ter razdrli vse hišice in kolibe, katere so si bili prodajalci ondu postavili. Taka nadlegovanja so Tržačani večkrat ponavljali. Plenili so tudi ladje, ki so bile namenjene v svetoivansko loko, n. pr. l. 1552. Vender so se takratni posestniki devinske gosposke, t. j. Hoferji, zelo trudili, Sv. Ivan toliko povzdigniti, da bode mogel tekmovati s Trstom.

To se pa ni moglo zgoditi, ker je vlada vedno in povsod le Trst podpirala. Tržačani so postali tako prevzetni, da so na početku XVIII. stoletja od vseh ladij zahtevali, da morajo najpoprej v Trst, da si morajo tam dovoljenje kupiti, da bodo smele tudi druge luke obiskovati. Svetoivanci so se zastonj proti tolikemu nasilstvu pri vladi pritoževali. Ko je cesar Karol VI. nameraval ustanoviti svobodno loko, izbiral je dolgo med Oglejem, Sv. Ivanom in Trstom. Nazadnje (l. 1719.) se je odločil za Trst in s tem je bila zapečatená smrtna obsodba svetoivanske trgovine.

Nedolžen!

Spisal Josip Stritar.

(Konec.)

VII. prizor.

Doktor Koren, Lipe, prejšnja.

Dr. Koren: Bog vas sprimi, oče! — Ne zamerite, da sem kar tako prišel.

Andrej: Kaj bi radi, gospod?

Dr. Koren. Ta le vaš sinek me je sem pripeljal.

Andrej. Ali res, Lipe?

Lipe. Res, oče.

Andrej. Po kaj? Kje si našel gospoda?

Lipe. V gostilni so bili, ko sem prišel po vino. Slišali so menda, ko sem pravil, pa so mi rekli, naj jih k vam peljem.

Andrej. Ali sem jaz kak medved káli, ki ga hodijo gledat! Ta gospod bi me menda rad s seboj vzel ter po sejmih za denar kazal zijačastemu svetu. Ne, za to sem vender še predober.

Dr. Koren. Ne čudim se, da ste tako osorni z menoj. Človek, kateremu se je taka krivica godila, ni čudo, da ne zaupa lahko komur si bodi, ko bi imel še tako dobre namene ž njim. Mirno me torej poslušajte, prosim, potem sodite.

Andrej. Bodi, naj pa zdaj jaz jedenkrat sodim.

Dr. Koren. Kdó bi vam zameril, da tako bridko govorite! Najprej vam moram pač povedati, kdó sem. Moje ime je dr. Koren.

Andrej. Dr. Koren ste vi?

Dr. Koren. Kaj ste že slišali moje ime?

Andrej. Kdo bi ga ne bil slišal! Na dobrem glasu ste; sploh se govori, da niste kakor drugi; da imate res srce za kmeta, da ne govorite samo tako, kadar in kjer vam bi utegnilo biti na korist.

Dr. Koren. Dobro, da vam moje ime ni čisto neznan, tem laže se bodeva, upam, razumela. Vaša obravnava mi je do dobrega znana. Vsake posameznosti njene se še dobro spominjam. Jaz sem vedno trdil, da ste nedolžni; ali vaši sodniki res skoro niso mogli drugače; vse je bilo zoper vas. Zadnje dni sem potoval po Laškem, zato nisem zvedel, — domači časniki mi niso prišli pred oči — kako srečno se je premenilo vaše žalostno stanje. Potoval sem ravno tod mimo in ustavil sem v gostilni poleg ceste. Ko tako za mizo sedim, kar pridere ta le vaš deček v sobo, steklenico v jedni roki, v drugi papir, ki ga je kvišku držal. Steklenico postavi krepko na mizo, toliko, da se ni zdrobila; list pa vihtí sem ter tjà ter vpije: To le berite, ljudje, da boste vedeli, kaj so naš oče. Ali pa poslušajte, jaz bom bral.

Lipe. Res je bilo tako.

Dr. Koren. In prebravši s krepkim, donečim glasom vaše nedolžnosti izpričalo, začne nam govoriti in razlagati s takim navdušenjem, da smo bili vsi gineni. — Vrlo, mladi junak moj, dobro si govoril za svojega očeta! Sklenil sem obiskati vas ter videti, ali vam morem kako kaj pomoči:

Andrej. Meni ni pomoči.

Dr. Koren. Ne tako naglo, oče; videti je treba. Ali prej pa pijmo ga kozarec in prigriznimo kaj malega. Nekaj sem s seboj prinesel, kar se more dobiti v taki gostilni; vi boste gotovo lačni. Na vaše zdravje!

Andrej. Pil bom, jedel pa ne; če hočeta moja otroka, ne bodem jima branil.

Dr. Koren. Vidim, da me ne poznate, da mi še prav ne upate, a to nič ne dé. Poslušajte me mirno, morebiti bode vendar slednjič malo bolje mislili o meni. — Pravica naj vlada na svetu; pravica bodi najvišjemu in najnižjemu, pravica tudi živali! Tako se govori, tako se uči dandanes. Nikomur ne delajmo krivice, in če smo jo nehoté storili komu, poravnajmo jo, kolikor je v naši moči.

Andrej. Tako je prav.

Dr. Koren. Nepopolno je vse, kar je človeško. Sodbe naj sodijo še tako vestno, vendar zgodi se lahko, in zgodi se, žal, le premnogokrat, da se krivi oprostijo in, kar je neprimerno huje, da se nedolžni obsodi.

Andrej. Žalostno!

Dr. Koren. Pač žalostno, prežalostno! Ali to je nesreča, kakor kaka druga nesreča, ki more človeka zadeti, dasi je ni čisto nič sam kriv. Dà, krivica je to, morebiti najhujša krivica, ki se more zgoditi človeku. Tu pa jaz pravim, in za to se že od nekdaj pogajam: država je dolžna to krivico, dasi jo je nehoté komu storila, popraviti in poravnati, kolikor je v njeni moči.

Lipe. Tako jaz tudi pravim. Če jaz sosedu okno ubijem pa mu rečem: ne bodite hudi, nisem nalašč, lepo me bo pogledal; plačati mu je moram, drugače me ne izpusti. Ta bi bila lepa, ko bi bilo dovolj reči: nisem rad.

Andrej. Po otročje rečeno, a vendar prav rečeno!

Dr. Koren. Jaz sam ne morem kdó vé kaj; ali prijatelja imam, državnega poslanca —

Lipe. To so tisti možje, ki postave delajo na Dunaji; tak bi se ve da kaj mogel.

Dr. Koren. To vam je mož, ki kaj velja. Nisem mu dal mirú, in res sem ga pregovoril, da bode postavo nasvetoval v državnem zboru, da je človeku, kateri je po krivem obsojen, država odškodovanja, povračila dolžna, da je dolžna poravnati krivico, katero mu je storila.

Andrej. Jaz imam malo upanja, da bi bilo kaj.

Dr. Koren. Jaz pa upam, da bode. Vsaka pravična stvar slednjič vendar le prodere in obvelja. In zdaj se mi zdi ravno pravi čas.

Andrej. In ko bi se res kaj doseglo, ko bi se res takemu nesrečnemu človeku povrnilo, kar je izgube imel na premoženji, ali

kdo mu pa povrne, kar je pretrpel in prebil? Kaj se mu dá za trpljenje njegovo, za sramoto, ki jo je sam in ki so jo njegovi prebili pred svetom? In slednjič, kdo obudi mrtve, ki jih je žalost in sramota prezgodaj spravila pod zemljo! Vi, gospoda, menite, da smo kmetje vsi nekako bolj na debelo narejeni, da ne čutimo kakor vi. Govoriti res ne znamo lepo in zdihovati, kakor se bere po knjigah, ali vendar to vam pravim: Imovit mož sem bil nekdanj in spoštovan, zdaj sem berač; vendar naj se mi ponudi vse bogastvo tega sveta, da naj prebijem še jedenkrat, kar sem prebil v teh petih letih, jaz rečem: Ne! Pred sodbo stati, ko vse vanj zijá; odgovarjati, ko se mu nobena beseda ne verjame; razsodbe čakati, ki mu vse dá ali vse vzame — kako to dé malopridnemu človeku, ne vem, to pa vem, da je poštenjaku strašno. In obsojen — v ječi tiste grozne, dolge noči, ko človek ne more zatisniti očesa, ko se mu misli podé in rojijo po glavi, strašne misli, da meni, zdaj pa zdaj mu raznesó razbeljeno glavo; in zdaj mu nekaj kljuje in vrta in razjeda v možganih — o skrb, skrb za svoje, ki si jim sramoto zapustil, ki še misliti ne morejo nate brez bridkosti — kdor ni tega okusil, ne vé, kaj je hudo na svetu.

Ana. Ubogi oče!

Dr. Koren. Za to pač ni povračila, vsaj na tem svetu ne!

Andrej. Naj se mi zapiše za ono življenje!

Dr. Koren. To tudi upamo. Ali sedaj nam je misliti najprej na to. Vi ste vse izgubili, kakor sem slišal.

Andrej. Berač sem, ali kaj pravim, berač! Saj beračiti še zdaj ne smé. Ko bi vsaj službo dobil, da bi kamenje klepal ob cesti!

Dr. Koren. Veste kaj, oče; jaz imam neko dobro misel: če vi privolite, dobro bi utegnilo biti obema, meni in, upam, tudi vam. Za silo vsaj bo že, dokler kaj boljšega ne pride. Glejte, jaz sem bil zdravnik; srečo sem imel in nekaj sem si prihranil za stare dni. Sam Bog vedi, kaj me je motilo, ali kupil sem si neko malo posestvo z vinogradom. Od nekdanj sem si kaj takega želel, ali to vam je zdaj nov križ. Meni kmetovanje, pa zajcu boben! Še ne vem, če znam ječmen razločiti od pšenice; vsaj v klasji, zdi se mi, da si je strašno podobno! Poskusil sem jedno leto kmetovati in gospodariti po knjigi, silno učeni; toda ali nisem te učenosti prav razumel, ali pa ni primerna našim krajem, s kratka: vse mi je šlo na robe. Iskal sem potem koga, da bi mi vodil kmetovanje, ali takega moža je težko najti. Vi ste dober gospodar, oče!

Andrej. Bil; bil nekdam.

Dr. Koren. Veste kaj, pojte z menoj. Prav srečen bom, če vas dobim.

Andrej. Za hlapca služiti na stare dni — vender —

Dr. Koren. Kaj služiti in kaj hlapec! Oskrbnik boste moj, gospodar — izvolite si ime, katero hočete. Kar boste vi rekli, to bo. Svojega hlapca boste imeli, svojo deklo, če hočete, in jaz vam bom tudi pomagal, kjer bom mogel; tudi mene lahko oštejete, kjer se vam zdi potrebno. Svoje konje boste imeli —

Lipe. Oče!

Andrej. Ti, se ve da, ko slišiš za konje, potem ti je pa že vse prav.

Dr. Koren. Pogodbo bova napravila pismeno tako, da bo kaj. Vi boste kmetovali in gospodarili, kakor veste in znate; svojo pripravno stanovanje boste imeli in česar je treba za življenje — in če kaj čistega dohodka ostane, izročite ga meni, če pa ne, bo pa tudi prav.

Andrej. Če menite, da bi vam bil jaz za rabo —

Dr. Koren. Pa še kako! Torej?

Andrej. Bodi!

Dr. Koren. Mož beseda!

Andrej. In kdaj?

Dr. Koren. Rajši danes ko jutri!

Lipe. Zdaj moram iti pa tudi to razglasit in razbobnat po vasi. (Izide.)

Andrej. Kaj pa ti, Ančika?

Ana. Kako bi ne bila vesela? Gospodinjala vam bom, kakor bom vedela in znala. Da bi bilo le gospodu prav.

Dr. Koren. To naj te nič ne skrbi. Zdaj bi pa vender smeli kaj malega použiti, oče, v znamenje, da niste več hudi name. Bog daj srečo!

Andrej. Vam in nam! (Lipetu, ki zopet vstopi.) Na, Lipe pij!

Lipe. Veste, oče, sosedov Marko mi je dejal, da bo takoj prišel, pa veste po kaj? Prosit vas, da mu dajte Ančiko za ženo. O jaz vse vem, pa nič mu je ne dajajte. Kdo bi nam pa bil za mater, ki jih nimamo več!

Andrej. Ali res, Ančika?

Ana. Kaj ti veš, kaj govoriš! — Tisto je res, oče, da mi je obljubil, vzeti me za ženo, če bo vaša volja; ali Bog ve, kodaj bo kaj.

Dr. Koren. Tako, tako? To ni pisano v naši pogodbi. Brez Ančike ne bo nič! Jaz sem hotel imeti lep, prijazen obrazek pred seboj, da bi se ga veselile moje stare oči. Zdaj bi pa prišel tak mlad nepridiprav, pa bi mi jo odnesel! Najina pogodba ne velja, oče!

Andrej. Saj menda ne bo še tako hitro.

Dr. Koren. Pa naj bo! Kaj se hoče! Ali kjer je kaj dobrega, stari Koren vselej prepozno pride.

Lipe. Ali si videla, Ančika, oče so se malo nasmijali. O ko bi vedeli, oče, kako vam to lepo pristoji; to je, kakor bi solnce posijalo.

Andrej. Priden dečko je res ta Marko. Jaz sem ga zmerom rad imel.

Ana. Prav nič ni podoben svojemu očetu.

Lipe. Pustimo zdaj te puste pogovore, pa govorimo kaj pametnega! — Veste, oče, to le pismo bomo deli v zlat okvir pa obesili je na steno.

Andrej. Prej bo pa treba imeti tisti zlati okvir, zdaj še lesenega nimamo.

Lipe. Kaj boste pa s to lepo brado, oče; ali jo boste nosili za spomin?

Andrej. Veš kaj, odrezal si jo bom pa dél v zlat okvir ter tudi obesil na steno, poleg tvoje podobe.

Lipe. Tako, zdaj ko je vse lepo narejeno in preskrbeno, pa pijmo!

Andrej. Na zdravje, gospod; in na zdravje tistemu možu, kateri bo prvi nasvetoval postavo, da naj se po krivem obsojenemu, kolikor moči, poravná v nebovpijoča krivica!

Ana. Marko gré!

(Zagrinjalo pade.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

16. Sveti Feliks II.

(Konec.)

Gorjance je šel lovec. S sabo je vzel sedemletnega sinčka. Ugle-davši srno reče otroku: Ostani pri cerkvi in počakaj, dokler ustrelim srno in se vrnem. Deček čaka in čaka, očeta ni. Ko se naveliča čakati, začne se sprehajati po obližji in pride do jame, ki